شاه زعالم

فتح ابواب النحو

صالح جان البارودی آثارندندر

بو کتاب ننك باصمه سنه رخصت بیرلدی سانکت
پیتربورخده ۲۰ نچی ابریلده
۱۸۹۵ نچی یلده ***

سنه ۱۳۱۳ ده
قزان خزانه مطبعه سنده طبع اولندی

Дозволено цензурою. С.-Петербургъ 20 апр. 1895 г.
Типо-литографія Императорскаго Университета.

بسم الله الرحمن الرحيم

اول الله ذوالجلال * ويردى انسانه كمال
ثابت آنكا هر كمال * اوقو قرآن يخشيلب
اول رسول خاص وعام * صلوة ايله هم سلام
نازل آنكا بر دوام * اوقو قرآن يخشيلب
همه آل واصحابه * دخى تابع اولانـه
ينه جمله سوه نه * اوقو قرآن يخشيلب

قرأت ننك كرك لكنى بلدرر

اما بعد اى بالا[٢] * تناول ايت بوباله
لذت كرسون هر باله * اوقو قرآن يخشيلب
بودر لذت قرآنده * همه معنى فرقانده
اخلاص ايله اوقغانده * اوقو قرآن يخشيلب
حاصل اولوركوب ثواب * برحرفكا اون ثواب
هم قاراوده بيك ثواب * اوقو قرآن يخشيلب
قرأننى بيك بلمك * ينه آنى ياد ايتمك
دخى آنى بركتمك * اوقو قرآن يخشيلب

٢ اولكى بالا صبى
ايكنچيسى معروف
عسل غه اوچونچيسى
عرب اولوب قلب
وكونكل غه ديمك
اولور معنى بيت
ظاهر در

لازم

لازم ایرور هرکمه * اولوغ کوچك آدمه
دخی ایرو خاتونه * اوقو قرآن یخشیلب
هرکم قرآن اوقوسه * یا اوقغاننی طنکلاسه
اویناب کولوب تورماسه * اوقو قرآن یخشیلب
حرفلرنی درستلاب * آستون استون درستلاب
نیتینی توغریلاب * اوقو قرآن یخشیلب
بولور جنتده مقام * تَحِیَّةٌ فِیهَا سَلَامٌ
صحیح ایرور بو کلام * اوقو قرآن یخشیلب
هرکم بویله اوقوغان * الله برلان سویلاکان
کبی اولور اول زمان * اوقو قرآن یخشیلب

ساکنلی نون[٢] حکملری بیاننده

نونده دورتدر حکملر * یخشی آنی بلنکلر
بلوب عمل قیلنکلر * اوقو قرآن یخشیلب
بری آننك اظهاردر * ایکنچی‌سی ادغامدر
اوچونچی‌سی اقلابدر * اوقو قرآن یخشیلب
دورتنچی‌ده اخفانی * یخشی برکت بونلرنی
ایمدی بلنك اظهارنی[٣] * اوقو قرآن یخشیلب

اظهار بیاننده

اظهار حرفی آلتیدر * هاء همزه عین در

٢ تنوین حقیقة نون ساکنه اولغانندن فقط نون ساکنه‌گا اجراء حکم ایله اکتفاء ایدلدی.

٣ یعنی اظهار نرسه ایلدوکنی بل دیمکدر.

حا، خا، غین در * اوقو قرآن یخشیلب
اظهار نه‌در بلسنکلر * قچان اوشبو حرفلر
نوندن[۲] صونکره کلورلر * اوقو قرآن یخشیلب
نون‌نی آچیق ایتونکلر * حرفلردن آیرونکلر
اُزوب اُزوب اوقنکلر * اوقو قرآن یخشیلب
مَنْ آمَنَ کبی در * مَنْ هَاجَرَ کبی در
وَمَنْ خَافَ کبی در * اوقو قرآن یخشلب
ایکی اوتر[۳] نون ایرور * ایکی آستده نون ایرور
ایکی اوستده نون ایرور * اوقو قرآن یخشیلب
اوشال نون‌نی تنوین دیب * عَلِیمٌ له حَکِیمٌ دیب
آنکلا مونی مثال دیب * اوقو قرآن یخشیلب

ادْغام بیانینده

ایکی حرفی بر ایتوب * ایکی سنی برکتوب
شدّه ایله بل اَیتْوب * اوقو قرآن یخشیلب
بونی ادغام دیدیلار * حرفی آلتی دیدیلار
یرملُونْ[۴] در دیدیلار * اوقو قرآن یخشیلب
ادغام ایکی قسمدر * برسی معْ الغنة‌در
حرفلری ینْمُو[۵] در * اوقو قرآن یخشیلب

۲ ایکیسی بر کلمه‌ده یاکه آیریم آیریم کلمه‌ده اولوب آرالارنده فاصله اولمسه.

۳ تنوین‌نینک محل وقف الحقیقه - نون ایدوکنی بیانندر علیم حکیم‌ده اولدغی کبی.

۴ یعنی یا، را، میم، لام، واو، نون حرفلریدر.

۵ غنه‌لی ادغام دیکلدر حرفلری یا، نون، میم، واو در.

غنه نه‌در آنی بل * برونداغی[2] آواز بل
بونی دخی کرک بل * اوقو قرآن یخشیلب
مثاللری بونلردر * مِنْ یؤمِنُ مِنْ مَنْ در
مِنْ واقٍ ایله مِنْ نارٍ در * اوقو قرآن یخشیلب
دُنیا[3] ایله صِنوانٌ * دخی قِنوانٌ بنیانٌ
ادغام ایتمه‌سن صاقن * اوقو قرآن یخشیلب
ایکنچی‌سی غنه سز * حرفی لردیب[4] بلاسز
یخشی ضبط ایداسز * اوقو قرآن یخشیلب
اوشبو ادغام مثالن * یخشی آنکلاب بلاسن
مِنْ رحمةٍ مِنْ لَدُنْ * اوقو قرآن یخشیلب

اقلاب بیاننده

اِقْلاب نه‌در آنی بل * قچان نون ساکن بل
بادن اوّل کلور اول * اوقو قرآن یخشیلب
نون نی میمه آلشدر * ایرونی ضعیف یابشدر
برونداغی تاوشدر * اوقو قرآن یخشیلب
لَینبذَنْ مِنْ بعدِی * مثال بلنك ای سعدی
اولورسنکا کوب حمدی * اوقو قرآن یخشیلب

اخفا بیاننده

حکملردن دورتنچی * آنی یخشی بلسانکچی

٢ تلنك کر شوندن باشقه.

٣ یعنی حرفلری ایله نون بر کلمه‌ده اولسه ادغام ایدلمس دیمك مراد اولوب مثال ایله اکتفا قیلندی.

٤ یعنی لام ورادر.

٥ حالت اقلابده کیفیة تلفظنی بیاندر دقت ایدلسون.

اولور سنکا کونکلاوچی * اوقو قران یخشیلب
آنی بلنک اخفا٢ دیب * نوننی یخشی یاشوردیب
ایتام سنکا آنکلا دیب * اوقو قرآن یخشیلب
حرفلری سن آنکله * یوقارغی دن قالانله
صانی دخی اون بش‌له * اوقو قرآن یخشیلب
مَنْ شَکَرْدر بل مثال * مَنْ قَالْ ایله مِنْ کَمَالْ
مَنْ صَبَرْ‌له مِنْ جَمَالْ * اوقو قرآن یخشیلب
بونکا باشقه مثالی * قرآن اچره کورالی
یخشی آنکلاب بلالی * اوقو قرآن یخشیلب
سباقنکنی٣ بل یخشی * امتحان‌نی ویر یخشی
سنکا اولور کوب بخشی * اوقو قرآن یخشیلب

ساکنلی میم حکملری بیاننده

ساکن میمده حکملر * اوچ٤در آنی بلنکلر
یخشی آنکلاب توتنکلر * اوقو قرآن یخشیلب
ساکن اکر اولسه میم * آندن صنکره کاسه میم
ادغام ایدنک سن حلیم * اوقو قرآن یخشیلب
لَهُمْ مِنْ‌نی مثال توت * کتابنکنی قاراب توت
استاذنکنی اولوغ توت * اوقو قرآن یخشیلب
باْدن اوّل کاسه اول * یاشرمکدر اخفا اول

آنکلا

٢ بو اورنده اخفادن مراد نوننی مجرد غنه صقنسده قیلمقدر حرفلری اظهار وادغام حرفلرندن بش واقلاب اون قالغان حرفلردر.

٣ اکر سباقنکنی بلوب یخشی امتحان ویرسنک کوب بخشیش وآفرین اولور.

١ اولوره.

٤ ادغام اخفا اظهاردر.

ایکنچی حکمنی اخفا ایدار

٥ حرفلری یان ادغام دفنی

٥ غنه‌لی ادغام حرفلری یا نون واو در.

آنکلامقله الوغ بول * اوقو قرآن یخشیلب
ذُکِّرتُمْ بَلْ مثالن * یخشی آنکله سباقنك
دخی صافله کتابنك * اوقو قرآن یخشیلب
بآمیم دن باشقه‌لر * میمدن صنکره کلسه‌لر
حکمی اظهار بلسه‌لر * اوقو قرآن یخشیلب
هُمْ أَحسَنُ کبی‌در * أمْ لَمْ تُنْذِرْ کبی‌در
أمْ عِندَهُمْ کبی‌در * اوقو قرآن یخشیلب
لَکُمْ فِیهٰا کبی‌ده * لَهُمْ وَمٰا کبی‌ده
اخفا ایتمه سن برده * اوقو قرآن یخشیلب
ساکن میم‌ننك احکامی * تمام اولدی بیانی
یخشی برکت سن آنی * اوقو قرآن یخشیلب

۲ میم ایله فا مخرجده قریب واو ایله متحد اولدقلرندن اخفا توهمنی دفع ایدلکاندر.

تشدیدلی میم ایله نون حکمنده

میم ایله‌نون اولسه‌لار * تشدیدلی کر اولسه‌لر
قرآن اچره کلسه‌لار * اوقو قرآن یخشیلب
لازم البت بل آنی * ظاهر ایتمك غنه‌نی
که‌بو رننکده توت آنی * اوقو قرآن یخشیلب
هَمَّتْ بِـهِ کبی‌در * دخی ثُمَّ کبی‌در
اِنَّ أَنَّ کبی‌در * اوقو قرآن یخشیلب

مدننک حرفلری بیاننده

حرف مدنی اوچ دیب بل * واو الف یا دیب بل
که بونلری ساکن بل * اُوقو[١] قرآن[٢][٣] یخشیلب
اوتور صنکره واو کلور * الف[٢] آلدندن اوست کلور
یا آلدندن آست کلور * اوقو قرآن یخشیلب
مثل قَالَ مثالی * دخی قِیلَ بل آنی
اَعُوذُ دیب باشلا آنی * اوقو قرآن یخشیلب

مدننک سببی ومد اصلی بیاننده

مدکا سبب ایکیدر * بری آننک همزه‌در
ایکنچی‌سی سکوندر * اوقو قرآن یخشیلب
بوندن صنکره قرداشلر * مدکا کوبدر قسملر
همّـه سنی بلنکلر * اوقو قرآن یخشیلب
قچان سبب اولمسه * یعنی همزه اولمسه
دخی، سکون اولمسه * اوقو قرآن یخشیلب
اوشال مد درکه اصلی[٣] * الف دیمک قَدَرْلی
آرتق صوزمه عقللی * اوقو قرآن یخشیلب
ینه طبعی براسی * برمق کوتارکه رسمی
بردن آرتق کراکمی * اوقو قرآن یخشیلب

٢ بو اورنده اخفادن مراد نونی مجرد غنه قیلمقدر

٢ وزن اوچون بویله اوقلور الفالدندن وهم باشلانی اوقلور کله‌چکده ٠٠

٣ بو مد اصلی‌نی تلفظ زمانی الف دیمک قدرلی یاخود بارمقنی اوزجالنه قویوب معتدل کونارملک قدرلیدر ٠

مد منفصل بیاننده

حرف مددن صنکره‌ده * سبب همزه کلسه‌ده
بشقه بشقه کلمه ده * اوقو قرآن یخشیلب
یا ایها کبی در * توبوا الی کبی در
انی اخاف کبی در * اوقو قرآن یخشیلب
اوشبو مدنی منفصل * آد ویردیلر قرا بل
صوزماقنی جائز بل * اوقو قرآن یخشیلب
امام[2] حفص قاشنده * دورت الفله صوزغانده
مختار ایرور بل آنده * اوقو قرآن یخشیلب
اما بعض امام‌لر * بعضیلری صوزغانلر
بعضیلری صوزمایلر * اوقو قرآن یخشیلب
صوزغانلری تورلیدر * وجهلری تورلیدر
طول توسط قصریدر * اوقو قرآن یخشیلب
بودر[3] مذهب صوزماسنك * یخشی آنکلاب بیکلاسنك
اویناب کولوب تورماسانك * اوقو قرآن یخشیلب

مد متصل بیاننده

همزه اکر قاوشسه * حرف مدکا توتاشسه
برکلمه ده بولوشسه * اوقو قرآن یخشیلب
متصل دیب اوشبو مد * قرا ویردی بونکا آد
صوزنك آنده حرف مد * اوقو قرآن یخشیلب

[2] امام حفص قاشنده قول راجح دورة الف قدر مد ایتمکلکدر ملا طبعیدن باشقه.

[3] یعنی قصردر

اوشال مدی صوزماقلق * واجب ایرور قیلمقلق

آنی دخی بلمکلک * اوقو قرآن یخشیلب

اُولٰٓئِكَ وَالسَّمَآءِ * دخی سُوْٓءَ جِیٓءَ ما

کبی ایرور آنکلهٔما * اوقو قرآن یخشیلب

مد لازم بیاینده

مدکا سبب سکونی * ایکی دیوب بل آنی

یخشی ضَبْط ایت آنی * اوقو قرآن یخشیلب

برسی آننك لازمدر * هروقتده ثابتدر

وصلاً وقفاً ثابتدر * اوقو قرآن یخشیلب

ایکنچی سی عارضدر * وقفاً کُنه ثابتدر

اما وصلاً ساقطدر * اوقو قرآن یخشیلب

سکونی چون بلدنك سن * ایمدی مدی آنکله سن

که کونکلنك کا آلغل سن * اوقو قرآن یخشیلب

سکون سبب اولورسه * اگر لازم اولورسه

حرف مدله کلورسه * اوقو قرآن یخشیلب

اوشال مدّی لازم بل * صوزماقُنی واجب بل

دورت الفله صوزا بل * اوقو قرآن یخشیلب

وَلَا الضَّآلِّیْنَ مثالی * اَلِفْ لَامْ مِیمْ مثالی

دخی آلْآنْ مثالی * اوقو قرآن یخشیلب

مد عارض بیاننده

قیچان

اولوب نون دیمکدر ، ٢ ما کلمه سی ترکی

قچان سکون عارضدر * حرف مدله واقعدر
اوشال مدنك عارضدر * اوقو قرآن يخشيلب
مثال آنكا نَسْتَعِينْ * دخی رَبِّ الْعَالَمِينْ
ينه آنكله يَوْمِ الدِّينْ * اوقو قرآن يخشيلب
اوشبو مدننك حكمنی * جائز بلنك مدنی
طولُ اورته قصرينی * اوقو قرآن يخشيلب
اَوَّلْ اولان مثالده * جائز ايرور بل آنده
دخی روم[٢] اشمامده[٣] * اوقو قرآن يخشيلب
ايكنچی ده وجهلر * روا بولماس بشقه‌لر
يعنی روم اشماملر * اوقو قرآن يخشيلب
اما مَالِكِ يَوْمِ الدِّينْ * جائز آنده اشمامدين
بشقه سيدر[٤] بل يقين * اوقو قرآن يخشيلب

﴿ مد لين بياننده ﴾

ايكی ايرور لين حرفی * برسی آننك واو حرفی
ايكنچی‌سی يای حرفی * اوقو قرآن يخشيلب
ساكن اولورکه بونلر * آلدنداغی حرفلر
اوستلی اولورکه آنلر * اوقو قرآن يخشيلب
فَوْتَ داكی واو كبی * خيرداكی يای كبی
مَوْتَ ايله شَیْ كبی * اوقو قرآن يخشيلب
كر بونلره وقف ايتسنك * يعنی باروب توقتاسنك
عارض كبی صوزاسن * اوقو قرآن يخشيلب

٢ روم ياشرين آواز ايله حركتنی طلبدر.
٣ اشمام اوتورلی حرفنی سکون ايله تلفظ بعدننده ضمه‌غه اشارت اوچون ايكی ايرونی آز آراده آچيق قالدرب بر برسينه قوشمقدر.
٤ بس روم جائز اولور.

حاصل اولور بونده مد * لین دیب آته اوشال مد
بیان اولدی جمله مد * اوقو قرآن یخشیلب
بونده حکم تمامی * مد عارض احکامی
قایتوب قاراسن آنی * اوقو قرآن یخشیلب
طبیعی کا بشقه مد * بشاو اولدی جمله مد
فرعی بلکل بارچه مد * اوقو قرآن یخشیلب

خاتمه

بو عاجزدن بر اثر * قالغای ایدی خیر اثر
قیلمه یارب ضیر وشر * اوقو قرآن یخشیلب
صبیان اوچون احکامی * لازم بعض احکامی
یازدم آنکا تمامی * اوقو قرآن یخشیلب
محض حقنك عونیله * اظهار حق قصدیله
اوشبو نیت خیریله * اوقو قرآن یخشیلب
اول اللهدن امیدم * ویرکای بنکا مرادم
رسول اولغای شفیعم * اوقو قرآن یخشیلب
ایمان اولغای یولداشم * آنا آنا قرداشم
اولغای جنت یرداشم * اوقو قرآن یخشیلب
هم مشایخ کرامم * بارچه استاذ فخامم
اوشبو فنده امامم * اوقو قرآن یخشیلب
ینه جمله مؤمنلر * بارچه خاص وعاملر
آلغای فایده همه‌لر * اوقو قرآن یخشیلب

سبحان ربك رب العزة عما یصفون وسلام علی المرسلین
والحمد لله رب العالمین والسلام علی من اتبع الهدی